

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Küresel Rekabetin Afrika Cephesi: ABD ve Çin Politikalarının Karşılaştırılması

Africa front of Geopolitical Competition: Comparison of US and China Policies

Öz

21. yüzyılda Afrika kıtası hem siyasi hem ekonomik hem de güvenlik açısından oldukça dikkat çekmektedir. Son dönemde kıtada giderek artan küresel jeopolitik rekabet bir yandan kıtanın eski sömürgeci güçlerle olan bağlarını zayıflatarak alternatifleri çoğaltırken diğer yandan küresel jeopolitik rekabetin etkisiyle Afrika ülkelerinin istikrarsızlaşması söz konusu olmaktadır. Bu çalışmada küresel jeopolitik rekabetin en önemli aktörlerinden Çin ve ABD'nin Afrika politikalarını şekillendiren dinamikler ve temel parametreler belirlenerek kıtadaki öncelikleri incelenmiştir. Ayrıca ABD ve Çin'in Afrika'da ekonomik ve askeri uygulamalarında ekonominin ön planda olduğu ancak bunun da askeri uygulamalar ile desteklenmesi durumu da tespit edilmiştir. Ancak Çin'in Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmasının yanında askeri olarak da varlığını ve etkisini artırma girişimlerinin ABD ve Çin arasındaki dinamikleri ve küresel dinamikleri etkileme potansiyeline de çalışmada dikkat çekilmiştir. Çalışmanın sonucunda Çin ve ABD'nin Afrika'daki çıkarlarının ve politikalarının taban tabana zıt olduğu sonucuna varılmış ve bu durumun gelecekte giderek artan bir istikrarsızlığa sebep olacağı ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jeopolitik, Küresel Rekabet, Afrika, Radikalizm, Kuşak-Yol Girişimi

Abstract

In the twenty-first century, the African continent has been receiving much attention politically, economically, and from a security point of view. Recently, the global geopolitical competition on the continent has been increasing, on the one hand, weakening the continent's ties with the former colonial powers, and multiplying alternatives. On the other hand, African

Tunç DEMİRTAŞ

Dr.,
Bursa Uludağ Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü.
demirtastunc@gmail.com
ORCID : 0000-0001-9267-9345

Cilt / Issue: 10(1) 247-269

Geliş Tarihi: 06.04.2022

Kabul Tarihi: 02.07.2022

Atf: Demirtaş, T. (2022). Küresel rekabetin Afrika cephesi: ABD ve Çin politikalarının karşılaştırılması. *Tesam Akademi Dergisi*, 10(1), 247-269. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1169220>

countries are destabilized due to global geopolitical competition. This study determined the dynamics and basic parameters that shape the African policies of China and the United States, one of the most important actors of global geopolitical competition, and their priorities on the continent were examined. In addition, it has been determined that the economy is at the forefront of the economic and military applications of the United States and China in Africa, which is also supported by military applications. However, in addition to the fact that China is the largest commercial partner of Africa, the study also drew attention to the potential of attempts to increase its presence and influence militarily to influence the dynamics and global dynamics between the United States and China. As a result of the study, it was concluded that the interests and policies of China and the United States in Africa are opposed, and it was stated that this situation would cause increasing instability in the future.

Keywords: Geopolitics, Global Competition, Africa, Radicalism, Belt-Road Initiative

Extended Abstract

Africa, which is increasing its importance in the global system, is among the geographies with the most important geopolitical position in the 21st century. For this reason, the United States and China are among the global actors interested in Africa, whose importance is increasing. The United States and China are pursuing different policies to achieve their goals on the continent. Furthermore, these policies have different dynamics and parameters. The main parameters, dynamics, and interests of these two countries towards Africa differ diametrically. The United States puts forward the issues of preventing the dominance of another global power other than itself in Africa, ensuring the security of trade routes, combating global terrorism, developing democracy, and preventing human rights violations as the dynamics shaping its policies. On the other hand, China sets out its main parameters as mutual benefit and shared prosperity, sincere friendship and equality, mutual support and close coordination, an understanding of co-development, and finally, the “one China” in Africa.

The United States, which has a large share of global trade, cannot reflect this situation in Africa compared to China. China is currently the most significant commercial partner of Africa.

However, the adverse developments in the post-Cold War period led the

United States to pursue prudent policies in its African policy. At the same time, China's relations with Africa have improved at an ever-increasing pace. Traumas such as the Benghazi attack and what happened in Somalia in Africa have led the United States to question the benefits of having diplomats in geographies where the cost is high. Therefore, China has good relations with almost all countries in Africa, and the United States should not be indifferent to the rise of its engagement. Otherwise, the progress of the US engagement at this level will negatively impact its interests on the continent.

In the context of energy and energy security, when the policies of the two countries are examined, it is seen that the United States cooperates mainly with Nigeria and Algeria in Africa. On the other hand, it is stated that China exhibits a tendency that put ideological neutrality and diplomacy at the forefront without interfering in internal problems with African countries in terms of meeting economic needs and the energy needs of its industry. In addition to FOCAC and the Belt and Road Initiative, China also sees a new institutional entity, the African Continental Free Trade Area (AfCFTA), as an essential part of the trade. These institutional structures are significant for China in keeping African businesses under control. However, China's provision of investment support to African countries through Eximbank loans and its borrowing strategy for African countries can be attributed to neo-colonialism.

Rather than being considered a geographical gap, the U.S. policy on Africa should be considered country-by-country, focusing on economic and security interests. If the United States, which cooperates with different countries in different regions of the continent, does not diversify its policies and approach, it will likely be disadvantaged by its competitors. China's policy towards Africa is generally progressing through grants, loans, and foreign aid. However, at this point, it is stated that the tools used by China have caused African countries to fall under debts they cannot pay. In this context, it is also said that China is implementing neo-colonialism in Africa through its "debt-trap policy."

The decline of US interest in the continent in the post-Cold War period has changed how continental countries view the United States. Although the US influence in Africa has decreased compared to the past, China has emerged as the biggest threat to the US on the continent. It is expected that China's growing influence will be fought as the primary goal of the United States in its African policy.

On the other hand, the global and regional power struggles in Africa, especially in the United States and China, are increasing militarism on the continent. Therefore, it is possible to say that the policies of the United States, one of the countries supplying the continent with the most weapons, will be prominent in defense and security issues in the coming years. On the other hand, the United States perceives China's attempt to have a military base on the Atlantic coast after its military base in Djibouti as a severe security threat.

In this context, the main dynamics and parameters of the U.S. and China's Africa policy will be examined, and policies that vary in subregional systems and countries will be determined in this study. In the context of changing policies and approaches, the priorities of the United States and China on the continent will be determined. The main pillars of Africa and the leading ones in the foreign policy of the U.S. and China have been analyzed with their field applications.

Giriş

Değişen durumlara ve dönemlere göre kolaylıkla adapte olabilen ABD dış politikası Afrika kıtasını bölgelere ayırarak politikalarını belirlemektedir. Bu bağlamda Afrika, ABD için en genel ifadeyle Kuzey Afrika, Orta Afrika, Güney Afrika, Batı Afrika, Sahel Kuşağı, Doğu Afrika ve Hint Okyanusu'ndaki adalar olarak coğrafi sınıflara ayrılmıştır. ABD, Afrika politikasında değişen şartlara ve dönemlere göre politikalarını revize edebilen ve yeni sürece kolaylıkla adaptasyon sağlayabilen bir karakteristiğe sahiptir. Çin açısından bakıldığında Afrika, küresel ticaret mimarisinin yeniden yapılandırılmasında Çin'in bir trilyon dolarlık Kuşak-Yol Girişimi'nin en büyük bölgesel bileşeni olarak öneme sahiptir. Bu bağlamda 1,2 milyar nüfusu bulunan Afrika'da 46 ülkenin Kuşak-Yol Girişimi'ne dahil olması söz konusudur. Ayrıca Çin'in kıtadaki askeri gücünü konsolide etmeye yönelik yeni üs elde etme girişimleri Çin'in kayda değer ekonomik etkisinin artmasıyla birleştiğinde ABD'nin çıkarlarının olumsuz yönde etkilenmesi ve küresel güç dinamiklerinin değişmesi söz konusu olmaktadır.

21. yüzyılda değişimin yaşandığı küresel sistemde önemini artıran Afrika, ABD dış politikasında da önemini artırmıştır. Bu önemin artmasında başta Çin ile küresel mücadelenin bir boyutu olmak üzere Rusya, Hindistan, Türkiye, Japonya, Brezilya, Körfez ülkeleri ve İran gibi çeşitli aktörlerin kıtadaki varlıklarını artırmaları önemli rol oynamaktadır. Ayrıca kıtada ABD dışında başka bir küresel gücün hâkimiyet kurmasının önlenmesi, ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması, küresel terörle mücadele, demokrasinin gelişmesi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi konuları ABD'nin kıtaya yaklaşımının temel parametrelerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Çin'in Afrika'ya yönelik temel parametrelerine bakıldığında ise karşılıklı fayda ve ortak refah, samimi dostluk ve eşitlik, karşılıklı destek ve yakın koordinasyon, birlikte gelişme anlayışı ve son olarak Afrika'da "Tek Çin" olarak öne çıkmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada ABD ve Çin'in Afrika politikasının temel parametreleri incelenerek, alt bölgesel sistemler ve ülkeler özelinde değişkenlik gösteren politikalar tespit edilecektir. Değişen politikalar ve yaklaşımlar bağlamında ABD ve Çin'in kıtadaki öncelikleri belirlenecektir. Çalışmada ABD ve Çin'in dış politikasında Afrika ve öne çıkan temel sütunlar sahadaki uygulamalarıyla analiz edilmiştir.

ABD'nin Afrika Politikasının Şekillendiren Dinamikler

ABD'nin özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde hayati olarak addetmediği bir bölge olan Afrika, daha önce Ortadoğu kadar aktif yer almadığı bir coğrafyadır. Post kolonyal dönemde Afrika, her ne kadar stratejik çıkarları açısından birincil sırada değerlendirilmese de ABD'nin kıtaya yönelik politikasını şekillendiren dinamikler başka bir küresel gücün kıtada tam hâkimiyet kurmasını önleme veya dengeleme, küresel ticaret yollarının güvenliğinin sağlanması, küresel terörle mücadele kapsamında radikalizm ile mücadele ve ihtiyatlı politikalar çerçevesinde demokrasinin gelişmesi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu dinamiklerin birincisi başka bir gücün kıtada hâkim olmasını önlemek/dengelemek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda jeostratejik anlamda kıtada ABD'nin büyük bir güç mücadelesine girmediği Afrika'da kendisi angajmanı düşük tutsa da kıtada başka bir gücün etkili olmasını istememektedir (Mishra, 2021). Dolayısıyla merkez üssü Almanya'nın Stuttgart kentinde olan AFRICOM (United States Africa Command, 2022), ABD'nin bu hedefini gerçekleştirmek için 2007'de kurulmuştur. Özellikle 2000'li yıllarda geçmişe nazaran stratejik ve ekonomik açıdan önemini artıran Afrika'da askeri varlığını artırma yoluna giden ABD'nin AFRICOM bünyesinde 2.000 askeri personeli bulunmaktadır. Kıtada ABD'nin AFRICOM gibi kuruluşlar aracılığıyla müdahaleci tutumu, kıta ülkeleri açısından şüpheli bir yaklaşıma neden olmaktadır (United States Africa Command, 2022).

Uzun yıllardır özellikle Sahra altı Afrika'da hızlı ekonomik ve askeri ilişkiler geliştiren Çin, ABD'nin en önemli rakibi olarak kıtada bulunmaktadır. Dünyanın farklı bölgelerinde iki ülke arasındaki güç mücadelesi Asya-Pasifik bölgesinden sonra en çok kendisini Afrika'da göstermektedir. Çin-ABD arasında çeşitli alanlarda işbirliği arayışı sürüyor olsa da ABD'nin Afrika politikası Çin'in kıtadaki her türlü varlığı karşısında net bir şekilde Çin'i dengeleyerek kıtaya hakimiyetine meydan okuma çerçevesinde öne çıkmaktadır.

İkinci olarak ticari yolların güvenliğinin sağlanmasıdır. Küresel ticaret içinde en büyük paya sahip ülkelerden biri olan ABD için ithalata bağımlı petrol talebinin yüzde 10'u Afrika'dan karşılanmaktadır (Council on Foreign Relations, 2021). Ayrıca küresel petrol arzı bağlamında petrolün güvenli bir şekilde çıkarılması ve çıkarılan petrolün ulaşım yollarının güvenliği konusunda ABD önemli bir role sahip olduğunu dile getirmektedir. 2020'de 3.7 trilyon dolar olan ABD dış ticaret hacminin 45,6 milyar

dolarlık yani yaklaşık yüzde 1,2'lik payı Afrika kıtasına aittir (Statista Research Department, 2021). Bu rakam ve veri oldukça düşük olarak göze çarpsa da küresel enerji güvenliği ve ticaret başta olmak üzere bölgenin istikrarına yönelik tehditler karşısında değerlendirilmelidir.

Radikalizmin önlenmesi ABD'nin Afrika'ya yönelik politikasını şekillendiren üçüncü dinamik olarak bulunmaktadır. ABD'nin Afrika'daki yatırımları ve enerji güvenliğini tehdit eden radikal terörist unsurlarla mücadele kıtaya yönelik politikaların oluşmasında temel parametrelerdendir. Kıta genelinde Boko Haram, DAEŞ, ve el-Kaide'nin fraksiyonları olan el-Şebab ve Mağrip el-Kaidesi başta olmak üzere çeşitli terör örgütleri kıtayı istikrarsızlaştıran ve ABD çıkarlarına tehdit oluşturan unsurlar arasındadır. ABD'nin kıtadaki askeri varlığı bu bağlamda ve enerji kaynaklarının güvenliği açısından birlikte düşünülmelidir. Afrika'nın kolonyal geçmişinden kaynaklı Batı'nın geride bıraktığı istikrarsız yapılar, güvensizlik ve kaos ortamı (Şaylan, 1981, s.189) birçok aktör için istenen bir durum değildir. Dolayısıyla ABD için kıtanın güvenliği konusunda başta AFRICOM olmak üzere ikili anlaşmalarla çeşitli güvenlik noktaları üzerinden sağlanmaktadır. Ancak Afrika Boynuzu, Gine Körfezi ve Sahel Kuşağı diğer bölgelere kıyasla ABD açısından daha çok önem taşımaktadır. Nitekim ABD açısından "zayıf, savunmasız, başarısız" devletler, terörün ve radikalizmin gelişmesi için uygun ortamlardır. Dolayısıyla bu devletlerin askeri ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi hayati önem taşımaktadır (Yeşiltaş ve Pirinççi, 2021, s.127).

Dördüncü olarak ihtiyatlı politikalar ABD'nin Afrika'ya yönelik politikalarını şekillendirmektedir. Nitekim 1992 yılında "umut operasyonu" (Manuszak, 1994, s.14) kapsamında başlayan ABD'nin Somali'de başarısız tecrübesi yeni dönemde ihtiyatlı politikalar izlemesine neden olmaktadır. Ancak kıta genelinde radikalizmin artmasına yol açan sorunlara yönelik çözüm üretilmemesi ABD'nin Afrika'ya yönelik angajmanını ihtiyatlı seviyeden bir adım öteye taşımamasını gerektirecektir. Dolayısıyla hem Afrika ülkelerinin iç dinamikleri hem de küresel ve kıta dışı güçlerin Afrika'ya yönelik politikaları çerçevesinden bakıldığında kıtada terör örgütlerinin varlığı bahane edilerek terörle mücadele retoriği güçlenerek, reel politik açıdan enerji temelli bir güç mücadelesinin yaşanması söz konusu olması muhtemeldir.

Beşinci ve son olarak demokrasinin gelişimi ve insan hakları ihlallerinin önlenmesi ABD'nin kıtaya yönelik politikasını şekillendirmektedir. ABD'nin küresel olarak demokrasi ve insan hakları vurgusu geçmişten bugüne dek varlığını korumaktadır. Ancak kıtada sömürgeciliğin

mirasının yanında Soğuk Savaş döneminde ABD-SSCB mücadelesinde komünizme karşı kendi çıkarları için baskıcı, ırkçı ve diktatör rejimlerin desteklenmesi günümüze kadar Afrika'da demokrasi ve insan hakları ihlallerinin yaşanmasının nedenleri olmuştur. Afrika'da Soğuk Savaş sonrası izleyen 20 yıl içinde Somali, Ruanda, Burundi, Eritre, Etiyopya, Sierra Leone, Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ni de kapsayan 33 Afrika ülkesinde silahlı çatışma yaşanması söz konusu olmuştur (Idris, 2021). Günümüzde Etiyopya'da yaşanan Tigray sorunu kapsamında ABD'nin demokrasi ve insan haklarına sürekli olarak vurgu yapması ve Etiyopya'da hükümete karşı henüz uygulamaya koymasa da yaptırım kararı alması demokrasiye ve insan haklarına karşı duruşunu ortaya koymaktadır.

ABD'nin Afrika'da Öncelikleri

ABD'nin 1990'lı yıllarda Somali'de yaşadığı travma sonrası 2012'de Libya'da ABD Büyükelçisi Chris Stevens'in öldürülmesi ABD'nin Kuzey Afrika politikasında kilit bir öneme sahip olmuştur (Maclay, 2016). Afrika'da Somali'de yaşananların yanı sıra Bingazi saldırısı gibi travmalar, ABD'nin maliyetin yüksek olduğu coğrafyalarda diplomat bulundurmanın faydalarının sorgulamasına yol açmıştır. Stevens'in ölümünden sonra ABD'nin Libya'dan ayrılması söz konusu olmuştur (U.S. Department of Justice, 2019). Nitekim bu durum ABD'nin küresel önceliklerini etkilemiş olup kıtadaki küresel güç mücadelesi ve rekabet ortamında güç kaybetmiştir. Ortaya çıkan bu güç boşluğu ise Rusya ve Türkiye gibi aktörler bölgedeki varlığını ve nüfuzunu konsolide etmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin stratejik açıdan geri plana ittiği Afrika, darbeler, iç savaşlar, soykırım ve katliamlar gibi olaylar ile dünya gündemine gelmiştir. Kıtada yükselen insanlık dramları ve soykırım tehditleri her ne kadar ABD'ye sorumluluk yüklemiş gibi gözükse de kıta ile stratejik derinliğini kaybeden ABD'nin müdahaleleri kıtaya barış ve huzur getirmeye yetmemiştir. ABD'nin prestijine olumsuz yansıyan başarısız müdahaleler sonrası ortaya çıkan güç boşluğu her açıdan Çin tarafından doldurulmaya başlanmıştır. Günümüzde Çin ile birçok alanda rekabete giren ABD, genel olarak Afrika'da rakibinin gölgesinde kalmıştır (Hruby, 2017). Çin'in Afrika'daki faaliyetleri post-kolonyal dönemde neo-kolonyal uygulamalar olsa da ABD'nin geçmişte kıtayı yüzüstü bırakması sonucu oluşan güvensizlikle birlikte Çin'in Afrika ülkelerine gerçekleştirdiği yatırımlar Afrika halkları tarafından olumlu karşılık bulmuştur. ABD'nin Afrika politikası ile Çin'in politikaları büyük ölçüde çelişmektedir. Diğer bir ifadeyle Çin'in Afrika politikasında başarıya

ulaşması bir noktada ABD'nin Afrika'daki etkisinin kısıtlanmasına neden olacaktır.

ABD'nin Afrika'da en fazla asker bulundurduğu ülkelerden biri olan Cibuti, kıtadaki en büyük askeri üsse ev sahipliği yapmaktadır (US Military Bases in Djibouti, 2022). Stratejik olarak dünyanın önemli suyollarından ve geçitlerinden birinin üzerinde olan Cibuti topraklarında ev sahipliği yaptığı askeri üslerle aynı zamanda bir askeri üs cenneti konumundadır. Cibuti'nin bu konumu gerek terörle mücadele, gerek küresel ticaretin güvenliğinde korsanlıkla mücadele gerek de küresel ve bölgesel rekabetin bir yansıması olarak bulunmaktadır. Afrika Boynuzunda yaşanan son gelişmeler de dikkate alındığında Cibuti'deki askeri üs ABD'nin siyasi ve askeri faaliyetlerini artırması için önemli bir konumdadır. Ayrıca Ortadoğu'dan çıkarılan petrolün Kızıldeniz üzerinden Batı'ya taşındığı güzergâhta ABD'nin Cibuti'deki varlığı daha çok öne çıkmaktadır. Öte yandan kıta genelinde Çin ile rekabet Cibuti özelinde de sahaya yansımaktadır. Bu kapsamda Çin'in Bab-el Mendeb Boğazı'nda jeostratejik açıdan denetime sahip olması Afrika Boynuzundaki küresel rekabetin artmasına ve bölgenin daha çok militarize olarak istikrarsızlaştırılmasına yol açacaktır (Bab al-Mandab Strait, 2022).

Afrika Boynuzunda ABD açısından öneme sahip diğer bir ülke olan Kenya, Etiyopya'da geçen seneden bu yana yaşanan sorunlar dolayısıyla daha fazla öne çıkmaktadır. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in Afrika turunda ilk ziyaret ettiği ülke olması nedeniyle Kenya, ABD'nin Afrika politikasında öne çıkmaktadır. Kenya, bölgesel güvenlik konusunda el-Kaide ve DAESH'in Afrika koluyla mücadele eden Afrika Birliği Barış Gücü'ne destek veren ülkeler arasında yer almaktadır. Afrika Boynuzunda Cibuti dışında diğer bölge ülkelere kıyasla görece istikrarlı yapıda olan Kenya ile işbirliği ABD'nin stratejik çıkarları açısından bir ortak olarak belirmesini sağlamaktadır (Gramer, 2021).

Enerji kaynakları açısından oldukça zengin bir ülke olan ve kıtanın nüfus anlamında en kalabalık ülkesi olan Nijerya, ABD açısından "Afrika'nın Devi" (Hackett, 2008, ss. 53-63) olarak görünmektedir. Blinken'in Kenya'dan sonra ziyaret etmiş olduğu Nijerya, Afrika'nın demokratik, sivil toplum açısından gelişmiş ve güçlü ekonomiye sahip bir ülkesidir. Gelecek projeksiyonunda 2050'de Nijerya'nın ABD nüfusunu geride bırakarak dünyanın en kalabalık üçüncü ülkesi konumuna gelmesi beklenmektedir (Varrella, 2022). Sahip olduğu potansiyel kaynaklar açısından incelendiğinde Nijerya, ABD için kıtadaki en önemli ülkeler arasındadır. Bir yandan ABD'nin Afrika'da Cezayir'den sonra en fazla

doğalgaz ihraç ettiği; diğer yandan Afrika'nın en büyük petrol üreticisi olan Nijerya'nın güvenliği ve istikrarı, ABD için oldukça önemlidir. Bu bağlamda Boko Haram'ın Nijerya'daki ve bölgedeki faaliyetleri Nijerya'nın güvenliği ve istikrarını tehdit etmektedir (US Government, 2011).

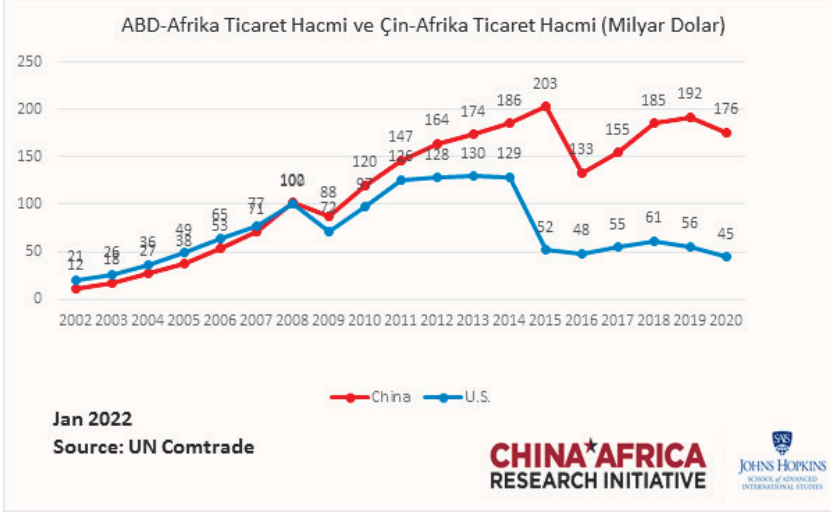
Soğuk Savaş sonrasında angajmanını oldukça azalttığı Afrika'da oluşan güç boşluğu başta Çin olmak üzere birçok aktör tarafından doldurulmuştur. Ayrıca ABD'nin Afrika politikası coğrafi bir bütün olarak düşünülmekten ziyade ekonomik ve güvenlik çıkarlar odağı alınarak ülkesel bazda düşünülmelidir. Kıtanın farklı bölgelerinde farklı ülkelerle işbirliği gerçekleştiren ABD, politikalarını ve yaklaşımını çeşitlendirmese kıtadaki rakipleri karşısında dezavantajlı konuma düşmesi muhtemeldir. Zira ABD'nin önümüzdeki yıllarda Afrika'ya yönelik belirleyeceği politikalar yüksek ihtimalle askeri perspektif üzerinden gerçekleştirilecektir.

Çin'in Afrika Politikasının Temel Parametreleri

50 yıldan fazla bir geçmişe sahip olan Çin-Afrika ilişkileri, ulusal kurtuluş mücadelesi kapsamında birbirine sempati duydukları ve destek oldukları ifade edilmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ve Afrika ülkelerinin bağımsızlıkları ikili ilişkilerde yeni bir dönemin başlamasını mümkün kılmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren iki ilişkilerin ve karşılıklı olarak bağların güçlenerek devam etmesi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Afrika ile ticaret hacminin en yoğun olduğu ülke ve en büyük ticari partneri konumunda olan Çin bu pozisyonunu güçlendirerek devam ettirmektedir. Nitekim Çin ve ABD'nin Afrika ile ticaret hacmini ele alan grafik-1'de görüldüğü üzere Çin'in 2019'da pandemiye kadar ekonomik göstergeleri yukarı yönlü ivmelenmiştir. Öte yandan grafikte görülen 2015'te yaşanan sert düşüş Çin'de yaşanan ekonomik yavaşlama ve Yuan'ın zayıflamasıyla açıklanmaktadır. Zira genel ekonomisinde uluslararası ticaretin önemli bir yeri bulunan Çin'in Afrika'ya yönelik politikası genel olarak hibeler, krediler ve dış yardım şeklinde ilerlemektedir. Dolayısıyla 2015'te yaşanan ekonomik yavaşlama ticaret hacmine yansımıştır (Chinese Government Issues African Policy Paper, 2022).

Grafik 1

ABD-Afrika Ticaret Hacmi ve Çin-Afrika Ticaret Hacmi (Milyar Dolar)

Kaynak: China Africa Research Initiative, Data: China-Africa Trade, Johns Hopkins University, 2022, <http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade> , Erişim Tarihi: 26.02.2022

Ticaretin yanı sıra diplomatik ilişkilerin de iyi yönde ilerlemesi de Çin-Afrika ilişkilerinde pozitif yönde sonuçlar vermiştir. Afrika'da Tayvan'ı tanıyan tek ülke olan Eswatini (Swaziland) dışında 53 ülke ile diplomatik ilişkilere sahip olan Çin'in kıtaya yönelik politikasının temel parametreleri genel olarak ekonomik ve yumuşak gücü temele alan yaklaşımlara sahiptir. Afrika genelinde ülkelerle dayanışma ve işbirliğini geliştirmek, Çin dış politikasının önemli bir bileşeni olarak bulunmaktadır. Bu bağlamda temel parametreler karşılıklı fayda ve ortak refah, samimi dostluk ve eşitlik, karşılıklı destek ve yakın koordinasyon, birlikte gelişme anlayışı ve son olarak Afrika'da "Tek Çin" olarak ifade edilmektedir (C. Zhang, 2013, s. 11, Chinese Government Issues African Policy Paper, 2022).

Çin hükümeti, hem Çin hem de Afrika halklarının temel çıkarları gözetilerek Afrika ülkeleriyle siyasi eşitlik ve karşılıklı güven, ekonomik açıdan kazan-kazan işbirliği ve kültürel politikaları içeren bir tür strateji geliştirmek istediğini ifade etmektedir. Nitekim Afrika genelinde ülkelerle dayanışma ve işbirliğini geliştirme boyutunda geleneksel yakınlığı ileri

boyutlara taşımak için karşılıklı olarak ekonomik, siyasi, diplomatik ve güvenlik boyutlarında işbirlikleri gerçekleştirilmektedir.

Karşılıklı fayda ve ortak refah kapsamında Çin'in, Afrika ülkelerinin ekonomik kalkınma ve ulus inşası çabalarını desteklemektedir. Çin, Afrika ülkelerine hiçbir siyasi katılım olmaksızın ekonomik yardım sağlamaya ve Çin'in Afrika'daki yardım projelerine yönelik kâr artırma önlemlerini uygulamayı amaçlamaktadır. Ekonomik ve sosyal kalkınmada çeşitli şekillerde Afrika ülkeleriyle iş birliği yapan Çin, kendi refahına yönelik katkının yanı sıra çeşitli kaynaklarda Afrika'nın refahına da katkı sağladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda ikili anlaşmalarla geleneksel hükümetler arası iletişim üzerinden gerçekleşen ticaret, 2000 yılından itibaren yerini Afrika ülkeleriyle dayanışmayı güçlendirme ve çok taraflı ekonomik bağları güçlendirme konusunda kurumsal yapı olarak ortaya çıkan Çin-Afrika İşbirliği Forumu'na (FOCAC) bırakmıştır (FOCAC Mechanisms, 2022). Afrika Birliği'nin (AfB) de FOCAC'a stratejik üye olmasıyla birlikte AfB'nin ekonomik kalkınma programı olan Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) ile iletişim kurması söz konusu olmuştur. Nitekim NEPAD ile kurulan bu iletişim ile pragmatik iş birliğinin kapsamlı gelişimine, karşılıklı siyasi güvenin oluşmasına, Afrika'nın bütünleşmesine ve kıtada siyasi istikrarın oluşmasına imkan sağladığı ifade edilmektedir (FOCAC Mechanisms, 2022)

Dolayısıyla Çin, Afrika'ya gerek ekonomik gerek dış yardımlar üzerinden destek vermesi ile Afrika üzerinde olumlu bir imaja sahip olmaktadır. Aynı zamanda olumlu imaj ile birlikte ekonomik kalkınması da pozitif etkilenmektedir. Genel olarak Çin, Afrika özelinde ve dünya genelinde karşılıklı fayda ve ortak refahı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Tang and Li, 2011). Bu kapsamda ekonomik açıdan ticaret, yatırım, mali iş birliği, tarım, turizm ve çok taraflı iş birlikleri, altyapı, kaynak iş birliği, borç azaltma ve ekonomik yardım konuları Çin'in Afrika politikasının temel parametrelerinin bir sütununu oluşturan unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Samimi dostluk ve eşitlik kapsamında siyasi açıdan üst düzey ziyaretler, her ülkenin ayrı ayrı yasama organları, siyasi partileri, yerel yönetimleri, istişare mekanizmaları ve uluslararası ilişkilerdeki iş birlikleri üzerinden samimi dostluk ve eşitlikçi bir anlayışla ilişkilerin kurulması Çin'in Afrika'ya yönelik politikalarındaki temel parametreler arasındadır. Bu kapsamda Çin, Afrika ülkelerinin kalkınma yolundaki seçimlerine ve bağımsızlıklarına saygı duyduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Afrika ülkelerinin birlik yoluyla güçlenme çabalarını da desteklemektedir. Çin, dostluk, karşılıklı güven ve birçok yönden iş birliği ile Afrika ile

uzun vadeli ve istikrarlı bir siyasi ilişki geliştirmeyi ve sağlamlaştırmayı hedeflemektedir.

Karşılıklı destek ve yakın koordinasyon kapsamında Çin ve Afrika ülkeleri karşılıklı olarak birbirlerinin haklı taleplerini ve makul önerilerini destekleyerek Birleşmiş Milletler (BM) ve diğer çok taraflı sistemlerde Afrika ile iş birliğini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca uluslararası toplumun dikkatini Afrika'daki barış ve kalkınmaya ilişkin sorunlara daha fazla çekmeyi de istemektedir. Dolayısıyla küresel bir bakış açısıyla Afrika'da barış ve güvenlik için daha fazla işbirliğinin gerçekleşmesi Çin'in Afrika'ya yönelik politikasının diğer bir parametresi olarak öne çıkmaktadır.

Çin, uluslararası toplumun Afrika barışı ve kalkınma sorunuyla ilgilenmesini ve Afrika ülkelerine yatırım, Afrika ülkelerinin borçlarının silinmesi ve yeni iş kurma konularında yardım sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca Çin, Afrika'nın uluslararası ilişkilere daha çok katılmasını ve küresel sistemde daha büyük bir rol oynamasını desteklemektedir.

Birlikte gelişme anlayışı kapsamında Çin ve Afrika, yönetim ve kalkınma konularında birbirlerinin tecrübelerinden öğrenme ve yararlanma amacındadır. Bu kapsamda eğitim, bilim, kültür ve sağlık alanlarındaki değişimleri ve işbirliğini güçlendirme amaçlanmaktadır. Afrika ülkelerinin kapasite geliştirme çabalarını destekleyen Çin, sürdürülebilir kalkınma yolunun keşfinde Afrika ile birlikte çalışmaktadır. Nitekim çevre, yönetim, medya, sağlık, bilim kültür, teknoloji, insan kaynakları geliştirme ve eğitim, afet azaltma ve insani yardım konularında işbirlikleri ile birlikte gelişme hedeflenmektedir. Çin, Afrika ülkeleri arasında birlik, işbirliği ve birliğin yanı sıra kendi kendini geliştirmesine yönelik politikalar da uygulamaktadır.

"Tek Çin" politikası bağlamında ise Çin Hükümeti, Afrika ülkelerinin ezici çoğunluğunun Tek Çin ilkesine bağlı kalmasını, Tayvan ile resmi ilişki ve temasları reddetmesini ve Çin'in yeniden birleşmesinin büyük amacını desteklemesini bekleyen bir politika izlemektedir. Çin, kendisi ile henüz diplomatik ilişkiler kurmamış ülkelerle "Tek Çin" ilkesi temelinde ilişkiler kurma ve geliştirme amacındadır. Bu kapsamda Çin'in Afrika ülkeleri ve bölgesel örgütlerle ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesinin siyasi temelini "Tek Çin" politikası oluşturmaktadır. Nitekim Çin, ekonomik çıkarlarını ve "Tek Çin" politikasını Afrika ülkelerinin kabul etmesini sağlamak için siyasi ve ekonomik politikalarının bir parçası olarak Afrika politikasını güçlendirmiştir.

Aynı zamanda Çin'in bu politikası "ideolojik tarafsızlık ve diplomasi"yi öne çıkaran bir eğilim sergilemektedir. Zira Çin-Afrika ilişkilerinde stratejik ortaklığın bir parçası olarak müdahale etmeme ve sömürgecilik karşıtı olma ilkesine bağlı kalarak Çin'in ekonomik ihtiyaçlarına Afrika ülkelerinden katkıda bulunması ifade edilmektedir (Medyan, 2006, ss. 76-77).

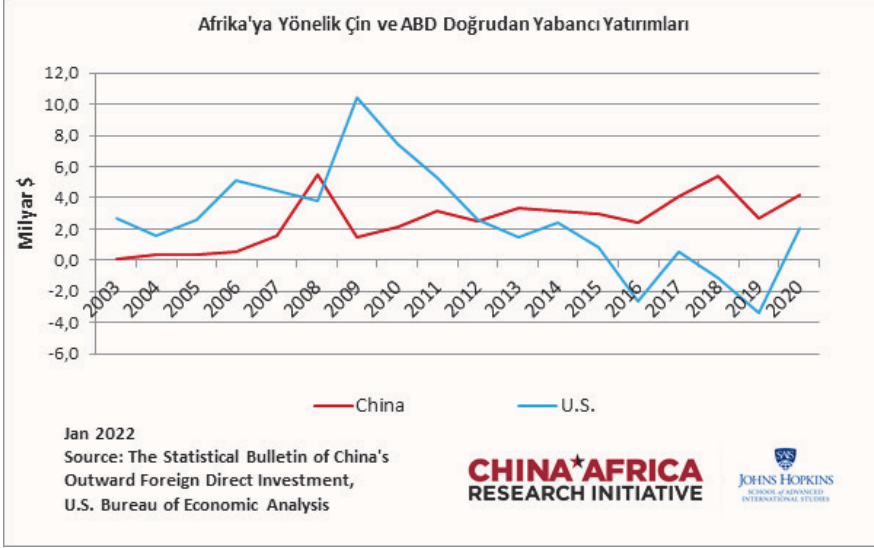
Çin'in Afrika'da En Önemli Aracı: FOCAC

21. yüzyılda gelişmekte olan ülkelere yönelik en kapsamlı organizasyonlar arasında bulunan FOCAC, karşılıklı işbirliğini ilerletmek ve küreselleşmenin meydan okumasını ortaklaşa karşılamak ve her üç yılda bir ortak kalkınma arayışı için Çin tarafından uygulamaya konmuştur (FOCAC Mechanisms, 2022). İlk olarak 2000 yılında Pekin'de düzenlenen FOCAC'a 44 Afrika ülkesinden 80 bakan, 17 bölgesel ve uluslararası kuruluş ve Çin ve Afrika ülkelerinden iş insanları katılım göstermiştir. En son 2021 yılında Senegal'in başkenti Dakar'da sekizincisi düzenlenen FOCAC, günümüzde Çin-Afrika ilişkilerinin önemli bir belirleyicisi konumundadır.

Çin, FOCAC ile birlikte Afrika'ya yönelik yatırımlarını artırmıştır. Karşılıklı olarak işbirliğinin artırılmasına yönelik yatırımlar dikkate alındığında Çin'in doğrudan yabancı yatırımları ABD ile karşılaştırıldığında ABD'yi geçmiş durumdadır. Bu bağlamda Afrika'nın en büyük doğrudan yabancı yatırım kaynağı olan Çin'in Afrika'ya yönelik yatırımları 2003'te 75 milyon dolardan 2020'de 4,2 milyar dolar olarak öne çıkmaktadır (China Africa Research Initiative, 2022). Nitekim Çin'in, bölgeyle olan ticaret, yatırım ve yardım bağları son yıllarda önemli ölçüde artması nedeniyle Afrika'nın önemli bir kalkınma ortağı haline gelmiştir.

Grafik 2

Afrika'ya Yönelik Çin ve ABD Doğrudan Yabancı Yatırımları

Kaynak: Chinese Investment in Africa, <http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa> , Erişim tarihi: 26.02.2022.

20. yüzyılda kendisine yardım alan bir ülke olan Çin, 2000-2014 yılları arasında gelişmekte olan ülkelere 350 milyar dolar taahhüt etmiştir. Ancak Çin, bu taahhüden daha fazla resmi finansmanla, geleneksel Batılı bağışçılarla rekabet eden önemli bir resmi alacaklı olarak ortaya çıkmıştır (Dreher vd., 2017). Bu bağlamda sadece Afrika'da Çin'in 2000-2019 yılları arasında 153 milyar dolar değerinde 1141 kredi taahhüdü imzalandığı ifade edilmektedir. Çin, neredeyse tüm sektörlerde aktif faaliyet gösterse de, katılımı 2013 yılında başlatılan 1 trilyon dolar değerindeki Kuşak-Yol Girişimi dahil olmak üzere en çok bağlantılı altyapı finansmanında görülmektedir (Asmus vd., 2017). Kısacası Çin, günümüzde Afrika'nın en büyük ticaret ortağı olarak bulunmaktadır.

Kısacası Çin'in Afrika'da FOCAC'a dahil olan neredeyse tüm ülkeleri Kuşak-Yol Girişimi'ne dahil etmesi, karşılıklı ticaret hacminin artması ve FOCAC ile sürekli yükselen bir ivmede Çin'in Afrika'daki yatırımlarını artırması söz konusudur. Bu durum her ne kadar Çin ve Afrika arasında stratejik ortaklığa ve işbirliğine güçlü ivme kazandırsa da diğer taraftan Çin'in Afrika'da Eximbank kredileri üzerinden borçlandırma politikasına yönelik eleştiriler de yaşanmaktadır. Günümüzde Afrika ülkelerinin

Çin'e olan toplam borcu 145 milyar dolardır. Sadece 2022 yılı itibarıyla Afrika ülkelerinden Çin'e geri ödenmesi gereken borç miktarı ise 8 milyar dolardır. Çin'in Afrika'daki yatırımlara katkısının yüzde 28 civarında olması Afrika'da artan borç yükünün bir göstergesi niteliğindedir (ANI, 2022).

Örneğin 2015 yılında bir kara ülkesi olan Uganda'nın dünyaya açılan tek kapısı olan Entebbe Uluslararası Havalimanı'nı genişletme amacıyla Çin'den 207 milyon dolarlık kredi alması ve 2021'de geri ödemesi gereken borcu ödeyememesi nedeniyle Çin'in bu havalimanını ve bazı yatırımları devralması iddia edilmiştir (Abuza, 2021). Nitekim FOCAC ve Kuşak-Yol Girişimi'ne ek olarak yeni bir kurumsal oluşum olan Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Bölgesi (AfCFTA), Çin açısından Afrika ile ticaretin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Tüm bu kurumsal yapılar Çin için Afrika pazarını kontrol altında tutmak için önemli görülmektedir. Ancak bunların yanı sıra Eximbank kredileri üzerinden Çin'in Afrika ülkelerine yatırım destekleri sağlaması ve Afrika ülkelerini borçlandırma stratejisi neo-kolonyalizm ile bağdaştırılabilmektedir (Gopaldas, 2018). Afrika ülkelerine "karşılıksız kredi" olarak ifade edilen borçlandırma faaliyetleri Afrika ülkeleri açısından ciddi bir tehdit olarak da bulunmaktadır.

Çin'in Afrika'da Öncelikleri

Çin, Afrika ile yalnızca ekonomik nedenlerle ilgilenmemektedir. Çin, kıta ile olan ekonomik ilişkileri aracılığıyla güvenlik ve siyasi çıkarlarını teminat olarak görmek istemektedir. Pekin tarafından ne kadar Çin-Afrika ilişkilerinin kazan-kazan ve stratejik ilişkiler temelinde ilerlediği ifade edilse de, Çin ve Afrika arasında asimetrik ekonomik bağlardan kaynaklı anlaşmazlıklar görülmektedir. Nitekim Çin ile Afrika arasında orantısız ekonomik bağlar bulunmaktadır. Ancak günümüzde orantısız ekonomik bağlardan önce Çin'in Üçüncü Dünya ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinin söz konusu olduğu 1950'li yılların sonlarına doğru bakmak gerekmektedir. Bu yıllarda Çin, Afrika ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmeye odaklanmış ve resmi olarak ikili ticaret anlaşmaları gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Cezayir, Mısır, Sudan, Fas ve Gine gibi ülkeler ile yapılan ikili ticaret anlaşmaları Çin dış politikasının siyasi ve jeopolitik değerlendirilmelerine dayandırılmaktaydı (AfDB, 2010).

Harita 1

Çin Kuşak-Yol Girişimi Altyapı Ağları

The Economist

Kaynak: The Economist, <https://www.economist.com/special-report/2020/02/06/china-wants-to-put-itself-back-at-the-centre-of-the-world>, E.t.

Çin'in Afrika politikasında uygulamış olduğu yaklaşımlar genel olarak Kuşak-Yol Girişimi çerçevesinde şekillenmektedir. Ekonomik açıdan Çin'in Afrika'ya yönelik altyapı ve diğer sektörel yatırımları bir taraftan karşılıklı refahı artırırken diğer taraftan Çin'in küresel çapta Asya, Afrika ve Avrupa'yı ekonomik olarak birbirine bağlayan Kuşak-Yol Girişimi'ni güçlendirmektedir. Nitekim Çin'in Kuşak-Yol Girişimi kapsamında Afrika'daki ilk odak noktası Doğu Afrika özelinde öne çıkmaktadır. Aden Körfezi'nden Kızıldeniz'e giriş rotasında yer alan Cibuti sahip olduğu bu stratejik konum nedeniyle Çin açısından farklı bir öneme sahiptir. Toplam dış borcunun yüzde 80'i Çin'e ait olan Cibuti'de aynı zamanda yaklaşık 10 milyar dolar değerinde Çin'in Kuşak-Yol Girişimi kapsamında projeler bulunmaktadır (Mwatela ve Zhao, 2016, s. 13). Ancak bu noktada tek önemli ülke sadece Cibuti olarak öne çıkmamaktadır. Afrika'nın en fazla nüfusa sahip ülkelerinden biri olan Etiyopya'da yeni kurulan organize sanayi siteleri Çin'in ülkedeki büyük yatırımları arasındadır.

Bu minvalde denize çıkışı bulunmayan Etiyopya ve Etiyopya'daki Çin yatırımları için Cibuti hayati öneme sahiptir (Getachew ve Aktaş, 2018).

Bununla birlikte Çin, özellikle Aden Körfezi yakınlarında korsanlıkla mücadele operasyonlarını göz önünde bulundurarak, Cibuti'ye daha fazla önem vermektedir. Bu kapsamda Çin, Bab-el Mendeb Boğazı'nın giriş-çıkışını kontrol eden ve küresel ticaret açısından en hayati bölgelerden biri olan Cibuti'de ABD'nin Camp Lemonnier'e oldukça yakın bir konumda askeri üs kurmak için anlaşma yapmıştır. 2015 yılında Çin'in Cibuti'de lojistik tesis inşa etmeyi planladığını açıklamıştır. Daha sonra 2017 yılında ise Cibuti'de hâlihazırda bulunan ABD, Fransa, İtalya ve Japonya gibi ülkelerden sonra Çin de Cibuti'de askeri üs açmıştır. Bunun yanında Doğu Afrika'da Cibuti'deki askeri üsse ek olarak Batı Afrika'da Ekvator Ginesi'nde Çin'in askeri üs kurma girişimi iddiası Aralık 2021'de ortaya atılmıştır (Lin vd., 2021). Bu iddianın ise Ocak 2022'de ise AFRICOM tarafından doğrulanması söz konusu olmuştur (Staden, 2022). Bu kapsamda Çin'in Cibuti'de askeri üs kurmadan önce Cibuti'nin kendisine olan dış borcunu ödeyememesini kullanarak Cibuti'de askeri üs kurmasının ortaya çıkmasının bir benzeri Ekvator Ginesi'nde de kendisini gösterebilme potansiyeline sahiptir. Zira 2021 yılına kadar Ekvator Ginesi'nin Çin'e olan borcu GSYİH'nun yaklaşık olarak yüzde 50'sine ulaşması söz konusudur (Tanchum, 2021).

Dolayısıyla Çin'in Atlantik kıyılarında askeri üs kurma girişimi ABD tarafından Cibuti'de olduğu gibi hoş karşılanmamıştır. Zira Çin'in Ekvator Ginesi'nde kurmak istediği askeri üs ABD'nin güvenliği açısından büyük bir tehdit oluşturacağı ve bu girişimin engellenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Staden, 2022). Küresel sistemde hâlihazırda yaşanan jeopolitik kırılmanın bir boyutunu da Çin'in Batı Afrika'da bir askeri üs kurması ile söz konusu olabileceği muhtemeldir. Zira bu girişimin gerçekleşmesiyle Atlantik'te ABD'nin üstünlüğünün aşınacağı ve Avrupa'nın uluslararası ilişkilerde öneminin bir kademe azalacağı düşünülmektedir (Tanchum, 2021).

Sonuç

ABD dış politikasında Afrika, kıtada yaşanan gelişmeler ve ABD'nin stratejik çıkarları nedeniyle önemini giderek artırmaktadır. Özellikle Çin'in kıtada askeri varlığını artırması ve yeni askeri üsler ekleme çabası ile birlikte Afrika'nın zengin enerji kaynaklarına sahip olması ABD'nin kıtaya yönelik temel motivasyonlarını belirlemektedir. Buna ek olarak Afrika'daki küresel terör örgütlerinin oluşturduğu istikrarsızlıklara ve radikalizme karşı somut çözümler üretilmemesi ABD'nin kıtaya yönelik

politikalarının artarak devam edeceği beklentilerini oluşturmaktadır.

ABD ve Çin başta olmak üzere Afrika'da yaşanan küresel ve bölgesel güç mücadelelerinin kıtada militarizmi artırması söz konusudur. Bu bağlamda Afrika silah pazarında yeni aktörlerin Afrika ülkeleriyle işbirliği geliştirmeleri ABD'nin payını düşürücü bir etkiye sahip olacaktır. Dolayısıyla kıtaya en çok silah tedarik eden ülkelerden biri olan ABD'nin önümüzdeki yıllardaki politikalarının savunma ve güvenlik konularında öne çıkacağını söylemek mümkündür. Özellikle stratejik çıkarlar çerçevesinde terörle mücadele, demokrasi söylemi, insan hakları ihlalleri gerekçeleri ile müdahaleci tutumların yaşanması beklenmektedir. Ancak reel politik açıdan bakıldığında küresel ticaret ve enerji kaynakları üzerindeki güç mücadelelerinin yaşanması da muhtemel bir durumdur.

Küresel sistemde yaşanan dönüşümün ortaya çıkardığı konulardan biri Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi ABD'nin rekabet halinde olduğu devlet sayısı sınırlı değildir. Bu kapsamda ABD'nin Afrika'daki nüfuz mücadelesinde karşısında çok sayıda aktör bulunmaktadır. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde kıtaya yönelik ilgisinin azalması kıta ülkelerinin ABD'ye bakışını değiştirmiştir. ABD'nin Afrika'daki nüfuzu geçmişe göre azalmış olmakla birlikte kıtada ABD'ye en büyük tehdit Çin olarak belirmiştir. Nitekim ABD'nin Afrika politikasında öncelikli hedefi olarak Çin'in artan nüfuzu ile mücadele edilmesi beklenmektedir. Dolayısıyla ABD ve Çin'in Afrika politikaları taban tabana zıt olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Çin'in Afrika'da uygulamış olduğu akıllı güç politikası Afrika'daki artan sayıda Çinli ticari işletme ile Çin'in kıtadaki yeni güvenlik düzenlemelerinin yayılmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum ABD açısından özellikle Atlantik kıyılarında Çin'in askeri varlığını artırması konusunda ciddi güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.

ABD ve Çin'in Afrika'da ekonomik ve askeri uygulamalarında ekonomi genellikle ön plandadır. Ancak Çin'in Afrika'nın en büyük ticari ortağı olmasının yanında askeri olarak da varlığını ve etkisini artırma girişimleri iki ülke arasındaki dinamikleri ve küresel dinamikleri etkileyecektir. Özellikle Ekvator Ginesi'nde Çin'in askeri üs kurma girişimleri dinamikleri önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir. ABD'nin Ekvator Ginesi'nde petrol sektörüne büyük yatırımlar yapması ile rejime büyük finansal zenginlik sağlanmıştır. Dolayısıyla bu durum Ekvator Ginesi'ni zor bir durum içine sokmaktadır. Zira Ekvator Ginesi hükümeti her iki aktörle ayrıcalıklı ilişkilere sahip ve ne ABD'yi ne de Çin'i engellemeyi

göze alamayacaktır. Bu nedenle Çin'in bu girişimi karşısında Ekvator Ginesi'nde istikrarsızlıkların yaşanması ve bu istikrarsızlığın yakın çevrede etki kapasitesine sahip olması beklenmektedir.

Son olarak Afrika'da Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan olumsuz etkiler ve yeni dönemde kıtada alternatif aktörlerin ortaya çıkmasıyla ABD etkisi görece azalmaktadır. Ancak Afrika'da her ne kadar azalan bir ABD etkisi olsa da kıta ülkeleri ABD'yi tamamen göz ardı etmemektedir. Nitekim Çin'in son yıllarda Afrika'da özellikle ekonomik anlamda yaptığı yatırımlar ile Afrika ülkelerinin dikkatini çekmesi ve Çin ile işbirliklerini artırması pozitif etki oluştursa da uzun vadede "borçlandırma politikası" nedeniyle Afrika ülkeleri açısından egemenlik ve güvenlik sorunlarını ortaya çıkarma riski taşımaktadır. Dolayısıyla 21. Yüzyılda genel olarak net şekilde Çin ya da ABD odaklı politika izlemekten kaçınan Afrika ülkeleri pragmatik politikalar izleyerek ulusal çıkarlarına yönelik hareket etme arzusuna sahiptir. Afrika'nın 21. yüzyılın ilk çeyreğinde küresel jeopolitikte ortaya çıkardığı etkiler bu yüzyılda giderek artıracaktır. ABD ve Çin'in küresel sistemdeki önemli jeopolitik güçler olduğu ve birbiriyle zıt çıkarlara sahip oldukları düşünüldüğünde Afrika'da jeopolitik rekabetin etkisinin önümüzdeki yıllarda etkisini giderek artırması beklenmektedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Abuza, Z.(2021). Debt-trapped: Sri Lanka, Laos, and now Uganda? RFA. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.rfa.org/english/commentaries/debt-12012021140345.html>.

ANI. (2022). China's debt-trap diplomacy continues in Africa through Belt Road Initiative. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.aninews.in/news/world/asia/chinas-debt-trap-diplomacy-continues-in-africa-through-belt-road-initiative20220118210740/>.

Bab al-Mandab Strait. (2022). Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://www.globalsecurity.org/military/world/yemen/bab-al-mandab.htm>.

Chinese Government Issues African Policy Paper. (2022). Erişim tarihi: 17.01.2022, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cegh//eng/xwdt/t231007.htm>.

Committee on Homeland Security House of Representatives. (2011). Erişim tarihi: 12.11.2021, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-112HPRT71725/pdf/CPRT-112HPRT71725.pdf>.

Council on Foreign Relations. (2022). Oil Dependence and U.S. Foreign Policy 1850 – 2021. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www.cfr.org/timeline/oil-dependence-and-us-foreign-policy>.

Getachew, A. ve Aktaş, T. (2018). Etiyopya 'Afrika'nın Çin'i' olma yolunda kararlı, AA. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/etiopya-afrika-nin-cini-olma-yolunda-kararli/1135031>.

Gopaldas, R. (2018). Lessons from Sri Lanka on China's 'debt-trap diplomacy'. *Institute for Security Studies*.

Gramer, R. (2021). Blinken to make first trip to Africa as Biden's top diplomat, Foreign Policy. Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://foreignpolicy.com/2021/11/11/blinken-biden-africa-coup-crises-democracy-climate-change/>.

Hackett, Rosalind I.J. (2008). Nigeria: The African giant. *The Round Table*, 50(197). DOI: 10.1080/00358535908452221.

Hruby, A. (2017). Escaping China's shadow: Finding America's competitive edge in Africa, Atlantic Council Africa Center. Erişim tarihi: 11.11.2021, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2017/09/Escaping_Chinas_Shadow_web_0907.pdf.

Idris, A. (2021). Why the US needs to rethink its policy in the Horn of Africa. Department of African and African American Studies at Fordham University, New York, USA.

Lin, B., Blanchette, J. Bermudez Jr., Joseph S. and Dizolele, P. (2021). Is China building a new string of pearls in the Atlantic Ocean? CSIS. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://www.csis.org/analysis/china-building-new-string-pearls-atlantic-ocean>.

Maclay, K. (2016). CMES chosen for inaugural Chris Stevens Global Ambassadors program, Berkeley News. Erişim Tarihi: 11.11.2021, <https://news.berkeley.edu/2016/04/04/cmcs-chosen-for-inaugural-chris-stevens-global-ambassadors-program/>.

Manuszak, J. T. (1994). The United States Army in Somalia 1992-1994. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://history.army.mil/brochures/somalia/somalia.htm#p9>.

Mishra, A. (2021). A new US policy on Africa: Genuine reset or same old rhetoric? India with Africa. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www.orfonline.org/expert-speak/a-new-us-policy-on-africa/>.

Şaylan, G. (1981). *Çağdaş siyasal sistemler*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.

Staden, C. V. (2022). Fears of a Chinese Naval Base in West Africa Are Overblown, Foreign Policy. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/03/03/china-pla-navy-base-west-africa-atlantic-equatorial-guinea/>.

Statista Research Department. (2020). Total value of U.S. trade in goods worldwide 2004-2020. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www.statista.com/statistics/218255/total-value-of-us-trade-in-goods-worldwide-since-2004/>.

Tanchum, M. (2021). China's new military base in Africa: What it means for Europe and America, European Council on Foreign Relations. Erişim tarihi: 01.02.2022, <https://ecfr.eu/article/chinas-new-military-base-in-africa-what-it-means-for-europe-and-america/>.

U.S. Department of Justice. (2019). Libyan National Found Guilty of Terrorism Charges in 2012 Attack on U.S. Facilities in Benghazi. Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://www.justice.gov/opa/pr/libyan-national-found-guilty-terrorism-charges-2012-attack-us-facilities-benghazi>.

United States Africa Command. Erişim tarihi: 10.11.2021, <https://www>.

africom.mil/.

US Government. (2011). Boko Haram emerging threat to the U.S. homeland, *Subcommittee on Counterterrorism and Intelligence*.

US Military Bases in Djibouti, Camp Lemonnier, Djibouti. Erişim tarihi: 11.11.2021, <https://militarybases.com/overseas/djibouti/>.

Varrella, S. (2022). Forecasted population in Nigeria 2025-2050. Erişim tarihi: 12.11.2021, <https://www.statista.com/statistics/1122955/forecasted-population-in-nigeria/>.